

Nataša Jakop

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana

DOI: 10.4312/SSJLK.53.11 – 19

Zaljubljeni do ušes in še čez: Eros v slovenski frazeologiji

Frazem (*biti*) *zaljubljen do ušes* v pomenu '(biti) zelo zaljubljen'¹ je vzorčni primer ljubezenskega frazema, tj. frazema, ki izraža čustvo ljubezni. Njegova zgradba je ustaljena, frazeološki pomen prozoren oz. delno motiviran z ekspresivnimi konotativnimi sestavinami. Rabo tega frazema najdemo zlasti v publicističnih besedilih (v revijah in časopisih). V prispevku na osnovi slovarskega in korpusnega gradiva raziščemo, kako je čustvo ljubezni izraženo v večbesednih ustaljenih jezikovnih enotah slovenskega jezika. Z analizo jezikovnega gradiva ugotovimo, da slovenski ljubezenski frazemi pogosto evfemistično izražajo tip čutne oz. telesne ljubezni, tj. erosa.

frazeologija, ljubezenski frazemi, čustvo ljubezni, eros, trikotniška teorija ljubezni

The Slovene idiom (*biti*) *zaljubljen do ušes* (up to one's ears in love), meaning 'to (be) very much in love', is an example of a love idiom or idiom that expresses the feeling of love. Its construction is fixed, the idiomatic meaning transparent or partly motivated by the expressive connotations of its constituent parts. This idiom can be found particularly in journalistic texts in newspapers and magazines. This paper considers, on the basis of dictionary and corpus material, how the emotion of love is expressed in Slovene fixed multi-word expressions. Through analysis of language material, it is shown that Slovene love idioms often express types of sensual or physical love, i.e. eros.

phraseology, love idioms, feeling of love, eros, triangular theory of love

Ljubezen kot čustvo in kot leksem

Vprašanje, kaj je ljubezen, nima enoumnega odgovora, saj je ljubezen kot psihološki, filozofski in sociološki fenomen človeštva zaradi naših različnih predstav, koncepcij, izkustev, tradicije, kulturnih vrednot in zaradi mnogih različnih oblik ljubezni težko opredelljivo čustvo, ki ga lahko človek doživlja ali pozitivno ali negativno, kar povesta že stara pregovora *Ljubezen vse premaga* in *Ljubezen je bolezen*.¹ O tragičnosti oz. negativnih posledicah zaljubljenosti govori tudi znameniti stavek iz Tavčarjeve povesti v *Zali* iz leta 1894:

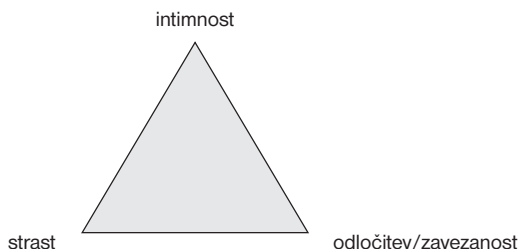
Ljubezen nam je vsem v pogubo, takó mladeniču, ki se zagleda v cvetoči obraz cvetočemu dekletu, takó ptici na zelenem vrhu, pojoči pesem ljubezni in vabeči grahasto družico na svatbo v prvi pomladi!
(vir: https://sl.wikisource.org/wiki/V_Zali)

Sodobna psihologija² preučuje koncept ljubezni empirično z opazovanjem posameznikovih koncepcij in predstav o ljubezni, s pomočjo intervjujev, anketnih vprašalnikov ipd., prek tega pa skuša prepoznati in definirati temeljne sestavine tega kompleksnega in večplastnega čustva. Tako na primer t. i. trikotniška teorija ljubezni, ki jo je v osemdesetih letih 20. stoletja razvil Robert Sternberg

¹ Pregovora sta prevoda latinskih izrekov *amor vincit omnia* in *ubi amor, ibi dolor*.

² Raziskovalci (npr. že Freud) ugotavljajo, da je bilo raziskovanju ljubezni v preteklosti posvečene premalo znanstvenoraziskovalne pozornosti psihološke stroke. (Zhaoux, Fuyang 2009)

(1986), pravi,³ da je ljubezen mogoče razumeti s pomočjo treh sestavin, ki sestavljajo trikotnik, tj. *intimnost* (občutek bližine, povezanosti), *strast* (občutenje fizične privlačnosti, spolno razmerje) in *odločitev oz. zavezanost* (odločitev za ljubezen oz. zavezanost ohraniti ljubezen). Intimnost se nanaša na občutenja človeške bližine, povezanosti v ljubezenskem razmerju. Ta ljubezenska sestavina vključuje tiste občutke, ki povzročajo izkustvo topline v nekem ljubečem odnosu. Strast se nanaša na energijo, gon, ki vodi k romantični, fizični privlačnosti, spolnemu odnosu. Ta ljubezenska sestavina vključuje tiste vire motivacijskih in drugih oblik vzburljenja, ki vodijo k izkustvu strasti v ljubezenskem razmerju. Tretja ljubezenska sestavina je odločitev oz. zavezanost, ki se kratkoročno nanaša na odločitev, da nekdo nekoga ljubi, in dolgoročno na zavezanost, da tisti, ki je v ljubezenskem razmerju, to razmerje oz. ljubezenski odnos ohrani.

Slika 1: Ljubezenske sestavine v trikotniški teoriji ljubezni (prim. Sternberg 1986: 128–130)

Delež ljubezenskih sestavin in razmerje med njimi sta v tem trikotniku fleksibilna glede na različne tipe ljubezni, saj ljubezenske sestavine v različnih kombinacijah ustvarjajo različne tipe ljubezni, npr. intimnost in zavezanost sta bistveni prvini bratske ljubezni, medtem ko sta npr. strast in intimnost bistveni sestavini romantične ljubezni.

Frazeologija kot izraz konceptualizacije v jeziku (prim. Kržišnik, Smolič 1999; Jemec 1999; Będkowska 2004) je lahko eden od pomembnih virov raziskovanja koncepta ljubezni, saj razkriva v jeziku in kulturi zasidrane in ustaljene predstave, ki jih ima neka jezikovna skupnost o ljubezni. S pomočjo trikotniške teorije ljubezni pa je mogoče opazovati in prepoznavati skupino ljubezenskih frazemov in tudi določati tip ljubezni, ki ga ti frazemi izražajo.

Pri osnovni tipizaciji ljubezni se lahko naslonimo na tipe oz. načine izražanja ljubezni, ki so jih v antiki zaznamovali različni izrazi za ljubezen: *eros*, *philia*, *agape* in *stergo*.⁴

a) Z izrazom *eros* je bila v stari grščini poimenovana telesna, erotična, seksualna ljubezen. Beseda *eros* se v slovenščini še uporablja in se nanaša na čutno (1) ali duhovno ljubezen (2), npr.

(1) »Krivec mora biti,« se zaveda škof v romanu. Žrtev je zato lahko najti. Skladno s krščansko moraliko je to ženska, pobudnica prvinskega **erosa**, ki se kot predrazumskim, predideološkim, idejnim konstruktom upira v imenu bivanja na sebi.⁵

³ Psiholoških teorij, ki skušajo pojasniti ljubezen, je seveda več (o tem prim. Sternberg 1986: 124–128).

⁴ Več o tem gl. Moseley (e-vir). Kos (2015: 80) navaja še druge izraze.

⁵ Zgledi (1)–(21), ki jih navajamo v prispevku, so, če ni označeno drugače, iz korpusa Gigafida.

(2) [M. R.] smo na pogovor o medvrstniškem nasilju povabili zato, ker iz nje dobesedno žari vzgojiteljski in pedagoški **eros** in ji delo z otroki napolnjuje vsakdan še danes, ko je formalno že upokojena.

Za poimenovanje čutne, telesne ljubezni uporabljamo v slovenščini bolj ali manj ustaljene večbesedne izraze, npr. *strastna ljubezen*, *čutna ljubezen*, *erotična ljubezen*, med njimi so tudi frazeološke, npr. *vroča ljubezen* 'strast' (3), *prepovedana ljubezen* 'skrivno ljubezensko razmerje' (4).

(3) Med resnim zdravnikom in novo prijateljico se je vnela **vroča ljubezen**.

(4) Ko se ljubezen zgodi v Gornji Radgoni, splete prijateljske vezi med mladim vajencem Djurom in mojstrom Gajašem, **prepovedano ljubezen** med vajencem in lepo, a poročeno Bronjo.

b) Stari Grki so z izrazom *philia* označevali naklonjenost do koga oz. česa. V slovenščini se je v tem smislu ohranilo obrazilo *-filija* v tvorjenkah tipa *bibliofilija* 'ljubezen do knjig' (prim. Fran: Slovenski etimološki slovar, iztočnica: -filija).

Za poimenovanje naklonjenosti do koga ali česa so se v slovenščini ustalile besedne zveze, kot so npr. *bratska ljubezen*, *medsebojna ljubezen* (5), in samostalniške besedne zveze s predložnim prilastkom tipa *ljubezen do koga ali česa*, npr. *ljubezen do domovine*, *ljubezen do glasbe* (6).

(5) Kjer gre za **medsebojno ljubezen** in edinstvo med ljudmi, se na neki način uresničuje življenje svete Trojice na zemlji.

(6) Združuje naju **ljubezen do** glasbe, kulinarike, narave in športa.

c) V starogrščini je izraz *agape* označeval ljubezen do boga oz. božjo ljubezen in dobrotelost. V slovenščini so se za to obliko ljubezni ustalile besedne zveze kot npr. *ljubezen do bližnjega* (7), *božja ljubezen*, *nesebična ljubezen*.

(7) Vrednote, sočutje in **ljubezen do bližnjega** so besede, ki jih imamo radi decembra, saj lahko z njihovo pomočjo izpeljemo marsikatero dobrodelno akcijo.

č) Z izrazom *stergo* so stari Grki izražali ljubezen med starši in otroki. V slovenščini ta tip ljubezni poimenujejo stalne besedne zveze, kot so npr. *materinska ljubezen*, *očetovska ljubezen* (8), *starševska ljubezen*, in nekatere samostalniške besedne zveze s predložnim prilastkom tipa *ljubezen do koga*, npr. *ljubezen do otrok*, *ljubezen do matere*.

(8) Pogrešal sem to, kar hočem dati svojim otrokom, več časa in več ljubezni, rad bi, da bi moji otroci občutili več **očetovske ljubezni**.

Slovenščina nima tako ostre izrazne diferenciacije na področju ljubezni, saj leksem *ljubezen* s svojo večpomenskostjo in odprto kolokabilnostjo zajame najrazličnejše oblike in tipe ljubezni, kar je razvidno tako iz slovarskega sestavka iztočnice *ljubezen* v splošnem razlagalnem slovarju, tj. *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), kot tudi iz korpusne poizvedbe o rabi besede *ljubezen*.

Iz pomenske razčlenjenosti in razporeditve gradiva pod iztočnico *ljubezen* v SSKJ je razvidno,⁶ da z leksemom *ljubezen* v slovenščini zajamemo različne tipe ljubezni, npr. *očetovska ljubezen* (stergo), *ljubezen do domovine* (philia), *ljubezen do bližnjega* (agape), *strastna ljubezen* (eros). Leksem *ljubezen* se uporablja tudi v pomenu »spolni odnos, spolno razmerje«, npr. *njen mož ima ljubezen z drugo žensko*, implicitno pa je telesna ljubezen v slovarju izražena z več ponazarjalnimi zgledi rabe zlasti v razdelku prvega pomena, npr.: *strastna ljubezen*, *vroča ljubezen*, *ljubezen do dekleta*, *ljubezen med možem in ženo*, *tekmec v ljubezni*. Gradivo kaže, da se ljubezen v smislu erosa v slovenščini pogosto izraža z večbesednimi leksikalnimi enotami.

Rabo besede *ljubezen* lahko analiziramo v korpusih Gigafida (240.283 konkordanc), Kres (27.876 konkordanc), Gos (91 konkordanc) ter Nova beseda (34.753 konkordanc). Korpusna poizvedba nam s pomočjo orodja Besedne skice v korpusu Gigafida ustvari naslednjo sliko o rabi besede *ljubezen*:

a) Samostalnik *ljubezen* je v slovenščini najpogosteje uporabljen v oblikah *ljubezni* in *ljubezen*, kar je zagotovo tudi posledica sklanjatvenega vzorca samostalnika 2. ženske sklanjatve, ki ima več prekrivnih oblik (v sklonu in številu): oblika *ljubezni* za rodilnik, dajalnik in mestnik ednine, imenovalnik, rodilnik, tožilnik dvojine in množine⁷ ter oblika *ljubezen* za imenovalnik in tožilnik ednine. Najbolj tipično se ti obliki uporabljata v zvezah s predlogi, in sicer v predložni zvezi v *ljubezni* in v samostalniški zvezi s predložnim prilastkom *ljubezen do koga ali česa*.

b) V okolici samostalnika *ljubezen* izstopajo (glede na visoke statistične vrednosti MI3 in LL) sopojavitve z veznikom *in*, predlogi *do*, *v*, *o*, *z*, zaimkom *svoj*, pridevniki *velik*, *pravi*, *večen*, *božji*, *nov*, *resničen*, *brezpogojen*, *romantičen*, *prepovedan*.

c) V prirednem razmerju nastopa beseda *ljubezen* najpogosteje v zvezi s svojo protipomenko *sovražstvo*, vendar gre za posledico korpusnega šuma, saj je več kot 500 konkordanc vezanih na naslov nadaljevanke *Med sovražtvom in ljubeznijo*, ki je del televizijskega sporeda, vključenega v korpus.

č) Samostalnik *ljubezen* se pogosto povezuje z glagoli *imeti*, *najti*, *iti*, *pomeniti*, *govoriti*, *morati*, *želeti*, *moči*, *iskati*.

Na osnovi s korpusno analizo pridobljenih podatkov o rabi besede *ljubezen* je bilo mogoče pridobiti primere različnih skupin frazemov, ki imajo v svoji zgradbi sestavino *ljubezen*, npr.:

- glagolski: *imeti srečo v ljubezni* 'imeti dobrega, zglednega partnerja' (9), *biti poln ljubezni*, *imeti/vzeti si čas za ljubezen*, *verjeti v ljubezen*, *najti (pravo) ljubezen*, *izpovedati komu (svojo/globoko/neskončno itn.) ljubezen*, *kaj poteka v znamenju ljubezni*, *kaj preraste v ljubezen*;
- samostalniški: *ljubezen do bližnjega*, *brezpogojna ljubezen*, *neuslišana ljubezen*,
- prislovni: *iz čiste ljubezni*,
- stavčni: *Ljubezen gre skozi želodec*.

6 V SSKJ ima *ljubezen* a) pet pomenov, pri čemer je izhodiščni pomen *ljubezni* »čustvo naklonjenosti«, b) dva podpomena, c) devet pomensko opisanih rab bolj ali manj ustaljenih besednih zvez, č) dvanajst večbesednih leksikalnih enot s prenesenim pomenom, ki so bile v knjižnem jeziku druge polovice 20. stoletja stilno-zvrstno oz. časovno zaznamovane kot ekspresivne, ironične, vznesene, evfemistične ali starinske (v frazeološkem gnezdu), ter d) tri terminološke stalne besedne zveze, in sicer dve s področja religije in eno s področja vrtnarstva.

7 Čeprav je *ljubezen* pojmovni samostalnik, se pojavlja v jezikovnem gradivu tudi v needninskih oblikah.

(9) Če **ima** tvoja prijateljica **srečo v ljubezni**, vzemi to kot dokaz, da se ljudem dejansko lahko pripeti kaj lepega, in ne le kot dokaz, da se lepe stvari dogajajo le drugim.

Ljubezenski frazemi v slovenščini

Vzorčni primer ljubezenskega frazema, torej frazema, ki izraža čustvo ljubezni, bi v slovenščini lahko predstavljal glagolski oz. pridevniški frazem (*biti*) *zaljubljen do ušes* v pomenu ' (biti) zelo zaljubljen', ki je v korpusu Gigafida skoraj trikrat pogostejši od glagolskega frazema *zaljubiti se do ušes* 'zelo se zaljubiti, biti zelo zaljubljen'.⁸

Stopnjo ustaljenosti lahko določimo empirično s pomočjo statistično izračunane vzajemne vrednosti MI3 (prim. Gantar 2007: 46–47): zveza oz. frazno jedro *zaljubljen do* izkazuje najvišjo stopnjo trdnosti s samostalnikom *uho* (vrednost MI3 > 31,5) in obratno, zveza oz. frazno jedro *do ušes* s pridevnikom *zaljubljen* (MI3 > 33,4) in glagolom *zaljubiti se* (MI3 > 29,8).

Frazem (*biti*) *zaljubljen do ušes* ima v korpusu Gigafida več kot 900 konkordanc in najbolj tipično je realiziran v edninski obliki za ženski spol (10) oz. v dvojini (11). Glede na podatke, prikazane na Sliki 2, lahko ugotovimo, da se v slovenskih besedilih precej pogosteje govori o zaljubljenosti žensk (10) oziroma zaljubljenosti para, partnerjev (11) kot pa o zaljubljenosti moških (12).

(10) Jasno je, da **je bila** Maja vanj **zaljubljena do ušes** in bi bila zanj pripravljena storiti vse.

(11) Še vedno **sta do ušes zaljubljena**, kar dokazuje tudi dejstvo, da si nadvse želita otroka.

(12) Osemnajstletnik **je** namreč **do ušes zaljubljen** v štiri leta starejšo igralko.

word	Freq
P N zaljubljena do ušes	189
P N zaljubljen do ušes	86
P N Zaljubljena do ušes	40
P N zaljubljeni do ušes	39
P N Zaljubljen do ušes	25
P N Zaljubljeni boste do ušes	8
P N Zaljubljena sta do ušes	4

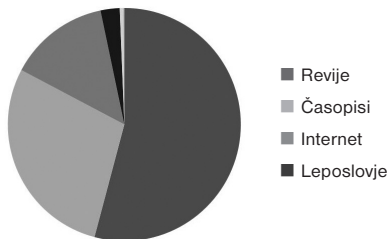
word	Freq
P N do ušes zaljubljena	210
P N do ušes zaljubljen	141
P N do ušes zaljubljeni	42
P N do ušes zaljubljenega	15
P N do ušes zaljubljene	10
P N do ušes in še čez zaljubljena	6
P N do ušes zaljubljeno	4
P N do ušes zaljubljenih	4
P N do ušes in čez zaljubljena	4

Slika 2: Oblikovna realizacija frazema *zaljubljen do ušes* v korpusu Gigafida

⁸ SSKJ in *Slovar slovenskih frazemov* imata registrirana oba frazema (prim. Fran).

Pomenska analiza frazema (*biti*) *zaljubljen do ušes* razkrije delno motivirani frazeološki pomen '(biti) zelo zaljubljen' (po pomenski frazeološki klasifikaciji gre za frazeološki skup) in ekspresivno rabo zlasti v revijalnem oz. časopisnem tipu besedil (prim. Slika 3), pogosto v rubriki horoskop (13).

(13) ONA: **Zaljubljeni boste do ušes**, kar se bo poznalo tudi pri vaši učinkovitosti na delovnem mestu. Veliko boste zapravljali, saj boste zelo uživali, ko boste kupovali darila za bližnje.

Slika 3: Gradivska distribucija rabe frazema (*biti*) *zaljubljen do ušes* v korpusu Gigafida

Kaj pa drugi ljubezenski frazemi v slovenščini? Jih znamo poiskati in prepoznati?

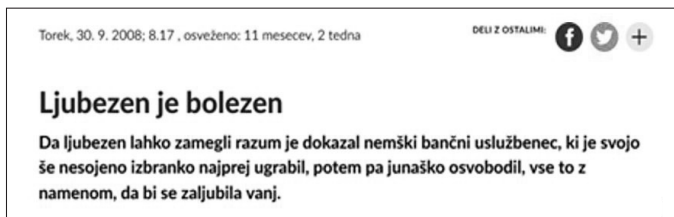
Eden lepih dokazov o tem, da ljubezenski frazemi v slovenščini niso le del sodobne slovenščine, je frazem *ljubezen delati* v pomenu 'ljubiti se, spolno občevati', ki ga je uporabljal Janez Svetokriški v svojih pridigah (prim. Fran: *Slovar jezika Janeza Svetokriškega*, iztočnica: delati). Ta ljubezenski frazem, ki olepševalno izraža eros, v sodobni slovenščini ni več živ.

Da slovarji ne odražajo vedno rabe vseh v jeziku živih frazemov, dokazuje ljubezenski frazem *dati se dol* v pomenu 'ljubiti se, spolno občevati', ki ga najdemo na naslovnici prevoda angleškega priročnika o spolnosti avtorja Paula Joannidesa, ki je leta 2013 v slovenščini izšel pod naslovom *Dajmo se dol* (prevedla: Tamara Zalokar),⁹ njegovo rabo pa potrjuje tudi korpusno gradivo, npr.

(14) Kaj berem v enem od slovenskih časopisov? Spet znanstvenik, oprostite, tokrat znanstvenica! Ukvarja se s preučevanjem »spolnosti pri mladostnikih«, ali po domače povedano, zanima jo, kako in s kom **se daje dol** naša mladina. Res čudno zanimanje! Vas zanima, s kom spi sosedova najstnica? Mene prav nič!

Frazem še ni vključen v noben slovar slovenščine in morda je ravno to razlog, da je slovenski prevod v svoj naslov vključil pojasnjevalni podnaslov *Celovit vodnik skozi čudoviti svet spolnosti za odrasle vseh starosti!*

Mnogo ljubezenskih frazemov ima v slovenščini neko svojo tradicijo rabe in zanje lahko rečemo, da predstavljajo bolj ali manj stabilen frazeološki fond. Tak je npr. uvodoma omenjeni pregovor *Ljubezen je bolezen*, rabo katerega potrjuje že Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar*, kasneje pa

Slika 4: Raba pregovora *Ljubezen je bolezen* v naslovu internetnega besedila (vir: <http://siol.net/novice/novice/ljubezen-je-bolezen-104782>, dostop 3. 4. 2017)

⁹ Priročnik je prvič izšel leta 1996. Izvirni angleški naslov je *The Guide to Getting It On*.

tudi drugi slovarski in jezikovni priročniki (npr. SSKJ, Pavličev *Frazeološki slovar v petih jezikih*), korpusni in drugi jezikovni viri.

Ljubezenski frazeološki fond v slovenščini je torej bolj ali manj dinamičen, frazemi zastarevajo in izginjajo iz jezikovne rabe, se spreminjajo in nastajajo novi, kar je v frazeologiji tako kot v jeziku običajen pojav. (Jakop 2013) Tako na primer rabe šaljivega frazema *ženiti se na drobno* s frazeološkim pomenom 'imeti ljubezenske odnose z več osebami istočasno ali v kratkih časovnih presledkih' (prim. frazeološko gnezdo iztočnice *ženiti se* v SSKJ), jezikovno gradivo, zajeto v korpus Gigafida, ne potrjuje več. Drug primer je frazem *ljubezenski trikotnik*, ki je v jezikovnem razvoju nadomestil starejšo obliko frazema *ljubezenski trikot*, za katerega še najdemo potrditve rabe, zlasti v gradivu iz obdobja prve polovice 20. stoletja, npr:

(15) Skratka: »Partija šaha«, ta psihološko zanimiva, vendar odrsko le proti koncu učinkovita analiza ozračja ob **ljubezenskem trikotu**, je prišla na oder z nenavadnim priporočilom »poklonjene« predstave, razen tega pa v času, ki za njo gotovo ni zadovoljivo ugoden. (*Dom in svet* 1940, 52/5, vir: www.dlib.si)

V slovenščini 21. stoletja pa seveda lahko spremljamo tudi nastajanje novih ljubezenskih frazemov, ki jih pogosto prevzemamo v slovenščino iz drugih jezikov, npr. *imeti/dobiti metuljčke v trebuhu* (16), *Ljubezen je v zraku*.¹⁰

(16) Se še spomnite začetkov razmerja? Obdobje, ko **ste imeli metuljčke v trebuhu**, ko vas je razganjalo na vsakem koraku, ko o njem niste vedeli še nič, a ste bili željni raziskovanja.

Da bi iz jezikovnega gradiva lahko prepoznavali in nato opisovali ljubezenske frazeme, smo naš nabor gradiva s pomočjo trikotniške teorije ljubezni opazovali z vidika vsebovanosti treh ljubezenskih sestavin (intimnosti, strasti in odločitve/zavezanosti). V ta namen smo njihove frazeološke pomene razporedili glede na bolj ali manj eksplicitno izraženo erosa in dobili tri skupine ljubezenskih frazemov.

V prvi skupini so frazemi, katerih frazeološki pomeni neposredno izražajo telesno ljubezen, ki je povezana s spolnostjo in spolnimi odnosi:

- 'imeti spolne odnose s kom': *biti intimen s kom* (17), *imeti kaj s kom*, *vzeti si koga*, *dati noge narazen*, *prodajati ljubezen*;
- 'ljubimec': *intimni prijatelj*;
- 'spolna strast': *meseno poželenje*;
- 'želeli si spolnih odnosov': *biti potreben*.

(17) Že dolgo **nisem bila intimna z možem**, ta večer pa je moje telo kričalo. Kot bi vedel, me je prijel za roko in kmalu sva se znašla v kombiju, s katerim se je pripeljal s prijatelji. Najini telesi sta bili že zelo vroči. Ko sem mu začela odpenjati pas, me je prijel za roko in rekel: »Predobra si, da bi tako začela. Prepustiva se danes le poljubom. Če si me boš jutri še želela, se lahko naslednjič ljubiva na lepšem kraju.«

¹⁰ Govorce slovenščine pri novih frazemih navadno zanimata pomen in izvor frazema (prim. [https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/1394/imeti-metulj%C4%BDe-v-trebuhu na Franu](https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/1394/imeti-metulj%C4%BDe-v-trebuhu-na-Franu)).

V drugi skupini so frazemi, katerih frazeološki pomeni izražajo telesno ljubezen, ki pa ne vključuje nujno spolnosti:

- 'biti v ljubezenskem razmerju s kom': *hoditi s kom* (18), *znajti se/zaplesti se v ljubezenski trikotnik*;
- 'prekiniti ljubezensko razmerje': *dati komu košarico* (19), *dati komu dvojko*.

(18) Ja, ljubezen je presenetila tudi njega samega. Nekaj je moralo biti narobe z njegovim zakonom, česar se ni zavedal. Toliko vemo o psihologiji vsi. Ženi ni mogel ničesar očitati. Ni se spremenila na slabše, nikakor ne. Na zunaj je bila celo lepša kot v času, ko jo je spoznal in začel **hoditi z njo**.

(19) »Frula,« je rekla zapeljivo z ustnicami na mojem ušesu. »A se bova zdaj poljubljala po filmsko? Ali pa mi **boš dal** še drugič **košarico**?«

V tretji skupini so frazemi, katerih frazeološki pomeni izražajo telesno ljubezen, ki (še) ne vključuje spolnosti:

- 'osvajati koga': *metati se za kom* (20);
- 'zaljubiti se': *Amorjeva puščica zadane koga* (21);
- 'razkriti komu svojo zaljubljenost': *razkriti komu svoja čustva*;
- 'ljubezensko se navezati na koga': *dati komu srce*;
- 'biti zelo zaljubljen': *zaljubljen do ušes*;
- 'povzročiti, da se kdo zelo zaljubi': *zmešati komu glavo, osvojiti čigavo srce*;
- 'hipna zaljubljenost': *ljubezen na prvi pogled*.

(20)»Rob bo postal zapeljivec leta. Dekleta **se mečejo za** njim, on pa se trudi, da ne bi nobene razočaral,« je povedal anonimnež iz filmske ekipe.

(21) Seveda jo **je zadela** tudi **Amorjeva puščica** in iz ljubezni do njenega Lojza se je leta 1961 rodila njuna Božena.

Ob tem smo ugotovili, da slovenski ljubezenski frazemi najbolj eksplicitno vključujejo ljubezenski sestavini intimnosti in strasti, ki definirata eros.

Ljubezenska sestavina intimnosti je pogosto razvidna že iz frazeološke strukture, npr. glagolski ljubezenski frazemi imajo odprta vezljivostna mesta, ki izražajo medsebojni odnos s kom oziroma razmerje med kom, npr. *biti intimen s kom*, *imeti kaj s kom*, *hoditi s kom*, *biti kemija med kom*.

Ljubezenska sestavina strasti je navadno razvidna iz frazeološkega pomena, ki, kot smo videli, bolj ali manj eksplicitno izraža telesno ljubezen, npr. *imeti kaj s kom* 'imeti spolne odnose s kom', *vzeti si koga* 'imeti spolne odnose s kom', *Amorjeva puščica zadane koga* 'kdo se (telesno) zaljubi'.

Ljubezenska sestavina odločenosti/zavezanosti pa je pri ljubezenskih frazemih bolj zakrita in jo je mogoče prepoznati v kombinaciji frazeološke strukture in frazeološkega pomena, ki kažeta na bolj ali manj zavestno človeško intenco za ljubezensko razmerje oz. ohranitev zaljubljenosti in ljubezenskega razmerja, ki se na formalni ravni kaže s tem, da je vršilec intencnega dejanja človek, npr. *kdo dati komu košarico* 'kdo prekiniti ljubezensko razmerje', *kdo dati noge narazen* 'kdo spustiti se v spolno razmerje', *kdo osvojiti čigavo srce* 'kdo pridobiti ljubezensko naklonjenost koga', *kdo metati se za kom* 'kdo si prizadevati pridobiti ljubezensko naklonjenost koga'.

Sklepna misel

Psihološko gledano je ljubezen neločljivo povezana z občutenjem naklonjenosti do koga oz. pozitivnega odnosa do česa (imeti rad koga oz. kaj), kar se v slovenščini kaže v pogosti modelni rabi samostalniških zvez s predlogom *do* (*ljubezen do koga oz. česa*).

Ljubezni je več vrst in oblik. Telesna ljubezen je ena od tabuiziranih tem, o katerih se v jeziku pogosto izražamo posredno s frazeološkimi enotami. S prispevkom smo pokazali, da so ljubezenski frazemi v slovenščini živa in dinamična skupina. V svoji zgradbi imajo lahko sestavine iz pomenškega polja ljubezni, npr. *zaljubljen*, *ljubezenski*, *zaljubiti se* (frazeološki skupi), mnogi pa so pomensko nemotivirani (frazeološki sklopi in frazeološki zrasleki), npr. *odpreti komu srce*, *dati se dol*. Ljubezenski frazemi v slovenščini izražajo zlasti telesno ljubezen, saj njihovi frazeološki pomeni ljubezensko razmerje bolj ali manj neposredno povezujejo s spolnostjo in spolnimi odnosi.

Ljubezenska frazeologija v luči kognitivnega ali medkulturnega vidika pa bi bila tema nadaljnje raziskovanja, ki bi to področje lahko še bolj(e) osvetlila.

Literatura

- BĘDKOWSKA-KOPCZYK, Agnieszka, 2004: *Jezikovna podoba negativnih čustev v slovenskem jeziku. Kognitivni pristop*. Ljubljana: Študentska založba.
- Fran = *Fran*, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014–, različica 3.0. www.fran.si
- GANTAR, Polona, 2007: *Stalne besedne zveze v slovenščini. Korpusni pristop*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gigafida = Korpus Gigafida. www.gigafida.net
- JAKOP, Nataša, 2013: Frazeološki neologizmi v slovenščini. Nataša Jakop, Mateja Jemec Tomazin (ur.): *Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- JEMEC, Mateja, 1999: Človeku dobro dene, če se izrobanti: izražanje jeze v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju in Slovenskem etimološkem slovarju. *Jezik in slovstvo* 44/6. 229–236.
- KOS, Dušan, 2015: *Zgodovina morale 1: Ljubezen in zakonska zveza na Slovenskem med srednjim vekom in meščansko dobo*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- KRŽIŠNIK, Erika, SMOLIČ, Marija, 1999: Metafore, v katerih živimo tukaj in zdaj. Erika Kržišnik (ur.): *Slovenski jezik, literatura in kultura tukaj in zdaj*. 35. SSJLK. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 61–80.
- MOSELEY, Alexander: Philosophy of love. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. <http://www.iep.utm.edu/>
- Nova beseda. Besedilni korpus na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda3.html
- PAVLICA, Josip, 1960: *Frazeološki slovar v petih jezikih*. Ljubljana.
- STERNBERG, Robert J., 1986: A Triangular Theory of Love. *Psychological Review* 93/2. 119–135.
- ZHAOXU Li, FUYANG Yu, 2009: »Inquiring Love of This World«: An Implicit Love Theory of Chinese University Students. *Asian Culture and History* 1/1. 14–24.